

ANNA WÓJCIUK

UNIwersytet Śląski
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY, INSTYTUT JĘZYKA POLSKIEGO
ZAKŁAD SOCJOLINGWISTYKI I SPOŁECZNYCH PRAKTYK KOMUNIKOWANIA
E-MAIL: ANIA.WOJCIUK@GMAIL.COM

Ekspresywność języka subkultury hip-hopowej

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule opisano ekspresywność języka subkultury hip-hopowej. Opierając się na teorii socjolektów, zaproponowanej przez Stanisława Grabiasa, autorka pokazała, że język członków subkultury hip-hopowej cechuje ekspresywność. Opisując ów język, autorka analizowała przede wszystkim teksty utworów muzycznych wykonywanych przez raperów, a także wypowiedzi twórców muzyki rap i innych członków subkultury hip-hopowej, które zostały zamieszczone na stronach internetowych.

SŁOWA KLUCZOWE

subkultura, subkultura hip-hopowa, język, ekspresywność

W latach trzydziestych ubiegłego wieku zauważono pewne zmiany w funkcjonowaniu społeczeństwa. Zaobserwowano, że młodzież zaczęła tworzyć nowe wzory zachowań, odrębne od wzorów, którymi kierowały się osoby dorosłe. Przyczyniło się to do powstania grup społecznych nazwanych przez amerykańskich socjologów subkulturami¹. Członkowie tych grup mogą wzbogacać kulturę dominującą, ale także – poprzez przejawianie negatywno-burzącej postawy wobec rzeczywistości – mogą negatywnie wpływać na funkcjonowanie społeczeństwa².

Przedmiotem mojego zainteresowania jest subkultura hip-hopowa, która – tak jak większość tego typu grup społecznych – posiada własną ideologię, obyczajowość, wizerunek, swoisty język oraz przejawia aktywność spo-

¹ M. Golka, *Socjologia kultury*, Warszawa 2008, s. 196.

² T. Sołtysiak, *Młodzież o podkulturach*, Bydgoszcz 1993, s. 23.

łeczną i twórczą realizowaną poprzez muzykę rap, taniec breakdance, graffiti oraz określone dyscypliny sportowe, na przykład bicykle MotoCross³. Elementy te podkreślają odrębność danej subkultury w zakresie wartości i norm postępowania dominujących w danym społeczeństwie⁴. W artykule analizuję ekspresywność języka subkultury hip-hopowej, która skupiając się wokół takich haseł, jak: miasto jest dżunglą, poszukiwanie godności, budowa świadomości, sprzeciw wobec świata, slangowy język, została nazwana subkulturą buntu⁵. Badania oparłam na teorii socjolektów zaproponowanej przez Stanisława Grabiasa, ponieważ szczegółowo opisał on istotę ekspresywności języka i budujące ją środki językowe⁶. Nie analizowałam znaczenia tańca, dyscyplin sportowych, tekstów graffiti. To zagadnienie wyczerpująco scharakteryzowali inni badacze⁷.

Opisując język tej grupy społecznej, analizowałam przede wszystkim teksty utworów muzycznych wykonywanych przez raperów, gdyż, po pierwsze, są oni reprezentantami subkultury hip-hopowej, po drugie, muzyka rap znacząco wpłynęła na rozwój tej grupy, po trzecie zaś, poprzez utwory muzyczne możemy poznać wartości, idee i poglądy badanej subkultury. By poszerzyć pole badawcze, analizowałam także wypowiedzi raperów i innych członków grupy, które zostały zamieszczone na stronach internetowych. Analizowany materiał obejmuje teksty powstałe od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku do końca 2015 roku⁸.

³ Zob. A. Jawłowski, *Ja – My – Oni. Szkic konstrukcji świata współczesnego w ramach polskiej subkultury hip-hopowej*, [w:] *Normalność i normalka. Próba zastosowania pojęcia normalności do badań młodzieży*, red. B. Fatyga, A. Tyszkiewicz, Warszawa 2001, s. 307.

⁴ P. Piotrowski, *Subkultury młodzieżowe: aspekty psychospołeczne*, Warszawa 2003, s. 9–10.

⁵ Hasła te podają za: B. Łukaszewski, *Warszawski hip-hop w kontekście środowiska rodzinnego*, Toruń 2015, s. 74.

⁶ Stanisław Grabias jest autorem publikacji poświęconej ekspresywności języka, w której scharakteryzowane zostały między innymi leksykalne środki ekspresji. Zob. S. Grabias, *O ekspresywności języka: ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin 1981.

⁷ Zob. m.in. *That's the Joint! The Hip Hop Studies Reader*, eds. M. Forman, M. A. Neal, New York–London 2004; H. Zgółkowa, *Agresja na murze, czyli o tekstach graffiti*, [w:] *Życiowość i agresja w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław 2005, s. 243–250.

⁸ Przytoczone fragmenty i określenia pochodzą z następujących utworów muzycznych: „Przeciw politykom” (Gandi Ganda), „Podły POPIS” (Peja), „Władza” (HipoTonia), „Kim oni są?” (Tede), „Nic Nowego” (Molesta), „Wysadzić polityków” (Nagły Atak Spawacza), „Nie jesteś jednym z nich” (Trzeci Wymiar feat. Tetris), „Wybory” (Mustafarai), „Autorytet” (Zipera), „Jestem normalny” (WWO), „Gównno o mnie wiesz” (Karramba), „Co Cię boli?” (Peja), „Pan władza/jestem przeciw” (Pezet), „Mróz” (Tede), „Panie komendan-

Socjolekt – język grup społecznych

Termin *socjolekt* wprowadził Aleksander Wilkoń. Badacz wskazał, że pojęcie to funkcjonuje w szerokim i wąskim znaczeniu. W znaczeniu szerokim: „socjolekty – to odmiany językowe związane z grupami społecznymi, takimi jak klasa, warstwa, środowisko i grupy zawodowe, co nie znaczy, aby w konkretnych warunkach duże grupy społeczne: klasa i warstwa, wyodrębniały się w sposób wyrazisty od strony językowej, aby tworzyły własne socjolekty”⁹, natomiast w znaczeniu wąskim: „socjolekt to po prostu ekspresywne lub/i zawodowe odmianki społeczne, czyli tzw. gwary środowiskowe i zawodowe, takie jak gwara złodziejska, gwara uczniowska czy gwara żołnierska”¹⁰. W polskiej lingwistyce przyjęło się wąskie znaczenie socjolektu.

W funkcjonowaniu socjolektów podstawową rolę odgrywa rozwijana przez Stanisława Grabiasa zasada wzajemnej zależności między społeczeństwem a językiem. Według tej zasady grupa społeczna tworzy język, a język tworzy grupę społeczną. Język jednoczy bowiem członków danej grupy, sprawia, że czują oni swoją odrębność, a ponadto dostarcza grupie narzędzi umożliwiających interpretację rzeczywistości¹¹.

Badacz ten wskazuje trzy nadrzędne kategorie socjolektalne, które umożliwiają podział socjolektów ze względu na zawodowość, tajność i ekspresywność¹². W obrębie danej grupy jedna kategoria funkcjonuje jako domi-

nie” (Ascetoholix), „Každy ponad každy” (WWO), „Właściwy trop” (Nagły Atak Spawacza), „997” (Peja), „Jedziemy po zioło” (Kaliber 44), „Się jara” (Hemp Gru), „Wszystko, co najlepsze” (Molesta), „Ideal?” (Karramba), „Zabić wszystkich heretyków” (Nagły Atak Spawacza), „Panie” (Peja), „Wierzę, że...” (WWO), „Zmysły, emocje” (Pijani Powietrzem), „Mary Jane” (Beat Squad), „Jestem z Polski” (Tede), „Kochana Polsko” (O.S.T.R), „Dzień dobry Polsko” (Doniu feat. Liber), „Żeby Polska” (Peja feat. Slums Attack), „Nie jesteś jednym z nich” (Trzeci Wymiar), „Równowaga” (Molesta), „Gdy ujrzałem drogę” (Ganja Mafia), „Przyjaźń” (Jeden Osiem L), „Los Vatos Locos Clan” (Karramba).

⁹ A. Wilkoń, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice 2000, s. 87-88.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1997, s. 135-136.

¹² Władysław Lubaś wyjaśnia, że „ekspresja jest terminem, który oznacza fakultatywny składnik znaczenia. Należy do obudowy pragmatycznej wypowiedzi. Zadaniem ekspresji jest wyrażenie przeżyć wewnętrznych i uczuć osoby tworzącej tekst. Ekspresja zawarta w wypowiedzi jest więc subiektywną intencją, którą się realizuje za pomocą środków językowych ukształtowanych w wypowiedziach tekstowych, wypowiedzeniach, a także, w mniejszym stopniu, w leksemach, w tym także w wyspecjalizowanych formantach słowotwórczych. Środki te są nazywane ekspresywnymi (lub ekspresyjnymi), tzn. wyrażającymi ekspresję i odznaczającymi się siłą wyrazu. Oprócz wypowiedzi tekstowych, wy-

nująca. Kategoria zawodowości dominuje w grupach, których członkowie wykonują ten sam zawód (na przykład marynarze, żołnierze). Ich język cechuje między innymi funkcja profesjonalno-komunikatywna, skrótowość i słownictwo, które nazywa i opisuje obiekty oraz cechy rzeczywistości niemające określeń w języku ogólnym, a umożliwiające komunikowanie się członków grupy. Kategoria tajności odgrywa zaś najważniejszą rolę w środowiskach złodziejskich i więziennych. W tych grupach język staje się rodzajem szyfru, który uniemożliwia osobom z zewnątrz zrozumienie przekazywanych informacji. Ekspresywność, dominująca w grupach młodzieżowych i studenckich, odzwierciedla emocjonalny stosunek do rzeczywistości. Leksyka ekspresywna obejmuje neologizmy, neosemantyzmy, peryfrazy i tautonimy¹³. Ekspresywność przyczynia się do powstawania nadmiaru jednostek leksykalnych, na przykład kilka określeń odnosi się do tego samego obiektu, przedmiotu czy zachowania, a ich użycie najczęściej uzależnione jest od kontekstu. Kategorię ekspresywności buduje również słownictwo przejęte z dialektów oraz socjolektów, na przykład z żargonu złodziejskiego, karciańsko-szulerskiego, żołnierskiego, łowieckiego, sportowego, slangu uczniowskiego i języka dzieciennego¹⁴.

Należy podkreślić, że w przypadku kategorii ekspresywności przedmiotem zainteresowania językoznawców w większym stopniu jest nazewnictwo ekspresji (wyrażania) emocji, w mniejszym zaś dociekanie istoty uczuć, ponieważ tym problemem zajmują się psychologowie. Badacze wydzielają dwie grupy leksemów wyrażających emocje: jedna dotyczy emocji uznawanych za reakcje pozytywne, druga odnosi się do emocji uznawanych za reakcje negatywne. Do pierwszej grupy zalicza się między innymi: uwagę, aprobatę, radość, podziw, wzruszenie, współczucie. Druga grupa obejmuje na przykład: krytykę, niedowierzanie, niezadowolenie, dystans, negację, lekceważenie, rozczarowanie, smutek, złość, gniew, pogardę, obrażę, rubaszność, grubiaństwo, wulgarność, agresję¹⁵.

powiedzeń i leksemów ekspresję wyrażają też znaki ekspresywne, czyli elementy systemu językowego (np. wykrzyknik, partykuła) i symptomy oddające stan fizjologiczny lub psychiczny mówiącego wraz z towarzyszącymi tej emocji znakami ciała". Zob. W. Lubaś, *Polskie gadanie. Podstawowe cechy i funkcje potocznej odmiany polszczyzny*, Opole 2003, s. 181.

¹³ E. Kołodziejek, *Człowiek i świat w języku subkultur*, Szczecin 2015, s. 32–34.

¹⁴ S. Grabias, *Środowiskowe i zawodowe odmiany języka – socjolekty*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, t. II, Wrocław 1993, s. 234–235.

¹⁵ W. Lubaś, op. cit., s. 183–184.

Ekspresywność języka subkultury hip-hopowej

Język subkultury hip-hopowej buduje przede wszystkim leksyka wyrażająca emocje negatywne. W analizowanych tekstach i wypowiedziach dominuje słownictwo: potoczne, nacechowane, wulgarne, obelżywe, pogardliwe, skatologiczne, prześmiewcze, a także neologizmy, neosemantyzmy oraz zapożyczenia z grypsery więziennej i języka angielskiego.

Powiązanie słownictwa subkultury hip-hopowej ze słownictwem przestępców wiąże się z historią opisywanej grupy społecznej. W latach osiemdziesiątych XX wieku w Stanach Zjednoczonych pojawił się rap gangsterski (*gangsta rap*), o szczególnej brutalności tekstów, odzwierciedlających patologię życia w amerykańskich dzielnicach opanowanych przez narkomanów i przestępców. Z czasem słownictwo charakterystyczne dla rapu gangsterskiego zaczęło przenikać do klasycznego rapu¹⁶. Przykładami zapożyczeń z grypsery więziennej są: *balet* ('wspólna zabawa z udziałem kobiet połączona z piciem alkoholu i urządzaniem wymyślnych orgii pijacko-seksualnych'), *bania* ('głowa'), *chawir* ('mieszkanie'), *chmura* ('palić papierosa', 'zaciągnąć się marihuaną'), *dropsy* ('narkotyki w pigułkach'), *dziura* ('wulgarnie o kobiecie'), *jaźwa* ('twarz'), *kielnia* ('kieszeń'), *kopyto* ('pistolet'), *kosa* ('nóż'), *leszcz* ('obraźliwie o mężczyźnie'), *pies* ('obraźliwie o policjancie'), *pucować się* ('przyznawać się'), *puszka* ('więzienie'), *sanki* ('zatrzymanie, aresztowanie, wyrok'), *ziom*, *ziomal*, *ziomar*, *ziomek* ('kolega, przyjaciel, człowiek')¹⁷.

Słownictwo subkultury hip-hopowej tworzą także zapożyczenia z amerykańskiego slangu hip-hopowego, na przykład: *bauns* ('odmiana piosenki hip-hopowej związana z zabawą', 'zabawa'), *b-boy* ('tancerz breakdance'), *beat maker* ('twórca bitów'), *dj-ing* ('miksowanie muzyki podczas koncertu', 'bycie DJ-em'), *dis*, *diss* ('tekst lub fragment tekstu krytykujący, obrażający innego rapera lub raperów', 'obraźliwa wypowiedź'), *emceeing* ('wykonywanie utworów hip-hopowych przez rapera'), *joint* ('utwór hip-hopowy')¹⁸.

Język omawianej subkultury budują również inne zapożyczenia z języka angielskiego, na przykład: *backstage* ('miejsce przy scenie, w którym muzycy oczekują na występ'), *baggy* ('rodzaj szerokich spodni z obniżonym krokiem'), *beat box* ('naśladowanie podkładu muzycznego za pomocą aparatu

¹⁶ M. Filipiak, *Od subkultury do kultury alternatywnej: wprowadzenie do subkultur młodzieżowych*, Warszawa 1999, s. 87.

¹⁷ Słownictwo zapożyczone z grypsery więziennej. Znaczenia wypisałam na podstawie: K. Stępnia, *Słownik tajemnych gwar przestępczych*, współ. Z. Podgórzec, Londyn 1993.

¹⁸ Zapożyczenia podają za: P. Fliciński, S. Wójtowicz, *Hip-hop słownik*, Warszawa 2008.

głosowego'), *beef* ('konflikt pomiędzy raperami wyrażany w piosenkach'), *bongo* ('fajka wodna do palenia marihuany'), *brown* ('odmiana heroiny przeznaczona do palenia'), *cash* ('pieniądze'), *crew* ('o grupie osób połączonych więzami koleżeńskimi lub wspólnym działaniem'), *flow* ('sposób wykonywania piosenki hip-hopowej'), *full* ('bardzo dużo', 'pozytywnie o czymś'), *joint* ('papieros z marihuany'), *label* ('wytwórnia płytowa'), *old school* ('dawny styl hip-hopu', 'coś w starym stylu'), *punchline* ('puenta piosenki hip-hopowej'), *speed* ('amfetamina'), *spliff* ('papieros z marihuany'), *track* ('utwór muzyczny')¹⁹. Jak można zauważyć, zapożyczenia te dotyczą przede wszystkim wykonywania utworów muzycznych oraz przyjmowania narkotyków.

Ogólnie mówiąc, język subkultury hip-hopowej cechuje przede wszystkim ekspresywność. Stanisław Grabias za ekspresywne uznaje „te znaki semiotyczne, za pomocą których nadawca wyraża swój stosunek do otaczających go zjawisk lub w których niezależnie od intencji nadawcy przejawiają się cechy jego osobowości”²⁰. W utworach muzycznych oraz wypowiedziach członkowie subkultury hip-hopowej przede wszystkim wyrażają swój stosunek do rzeczywistości, oceniają poszczególne sfery życia politycznego, społecznego i ekonomicznego. Szczególną uwagę przyciągają wypowiedzi dotyczące polityki i religii. Członkowie subkultury hip-hopowej negatywnie oceniają system obejmujący politykę i polityków, władzę państwa, stróżów prawa (prezde wszystkim policję) oraz media.

Hip-hopowcy oskarżają polityków o łamanie prawa, brak zasad moralnych i prowadzenie polityki totalitarnej. Krytyka nie dotyczy konkretnej partii czy rządu, lecz odnosi się do władzy w ogóle. Zdaniem subkultury hip-hopowej żadna partia polityczna nie przestrzega prawa, a swoją polityką każda z nich rujnuje kraj. W analizowanych tekstach dominują wulgarność, gniew, pogarda oraz rozgoryczenie. Przykładem są następujące cytaty: „Polityka z założenia oparta jest na kłamstwie”; „Rząd zapierdala ściemy”; „Rząd podrabia głosy”; „Politycy kradną”; „Władza katem”; „System trzyma nas na krótkiej smyczy”; „Obserwuje Cię system, inwigiluje rząd”; „Władza wsadza każdego, co zawadza”.

W podobny sposób członkowie opisywanej subkultury wypowiadają się na temat stróżów prawa. Z obrazu zawartego w tekstach wynika, że policjanci nie przestrzegają prawa, są skorumpowani, niemoralni, agresywni, bezlitośni, nieporadni, leniwi, zaniedbują swoje obowiązki i nigdy ich nie ma, gdy są potrzebni, przez co na świecie panuje chaos. Przykładem są następujące słowa: „Pan władza ma pistolet, może mi strzeli w plecy za to, że

¹⁹ Zob. *ibidem*.

²⁰ S. Grabias, *O ekspresywności języka...*, op. cit.

tu z piwem stoję [...] może im strzeli w plecy za to, że stoję z gibbonem”²¹; „Rutynowe rozpoznania zwykle są na odpierdol, biorą tych, którzy są pod ręką”; „Mega problem dla was koleśia dogonić”; „Zanim policjant przyjedzie, to ja muszę reagować, by pijany skurczybyk nie zaczepiał w tramwaju babci, albo dziewczyny”²²; „Zanim zdąży strzelić, zawsze dostaje z bani”. Z wypowiedzi wynika, że hip-hopowcy są rozczarowani postawą policjantów. Negatywną opinię na temat polityki i policji potęgują różne afery korupcyjne i wydarzenia związane z oszustwami finansowymi.

Pieniądze, a dokładniej stosunek do bezideowego bogacenia się, to kolejny temat poruszany przez członków subkultury hip-hopowej. Raperzy wielokrotnie podkreślają, że nie popierają twórczości nastawionej jedynie na zysk. Wyjaśniają, że „rap to nie biznes, rap to droga”²³, i dlatego krytykują komercję i media, których celem jest wyłącznie zdobycie dużych pieniędzy. Aby ten cel osiągnąć, dziennikarze szukają sensacji, piszą kłamstwa, dzięki którym oglądalność danego programu bądź sprzedaż pisma znacznie wzrasta. Negatywną opinię na temat mediów odzwierciedlają cytaty: „Pierdolony skurwysynu, obsrany pismaku posłuchaj mego rymu [...], Karramba to narkoman z dzielnicy Podgórze, tak napisałeś, uległeś głupiej modzie, modzie na kity, na pierdolone bzdury, wystawiłeś świadectwo, że brak Ci kultury i że tak naprawdę gównu o mnie wiesz”; „znasz mnie lepiej niż ja klaunie”; „W niekorzystnym świetle stawiać chcą poryte dekle”²⁴. Wypowiedzi na temat mediów są przede wszystkim agresywne i wulgarne, a słowa używane na określenie dziennikarzy są obraźliwe (nie brak również słownictwa skatologicznego). W ten sposób członkowie subkultury hip-hopowej pokazują, że lekceważą media i dziennikarzy.

Członkowie opisywanej grupy społecznej rujną także powszechne wyobrażenie na temat moralności oraz uczynności duchownych. Raperzy zarzucają księżom łamanie kościelnych praw i niewypełnianie obowiązków. Poza tym z wypowiedzi wynika, że duchowni są niemoralni, kłamliwi, opanowani przez pychę, uwielbiają przepych, nie chcą pomagać potrzebującym. Powyższe wnioski potwierdzają następujące cytaty: „Ksiądz katecheta, podczas swojej pogadanki obmacywał natrętnie pierś mojej koleżanki”; „Ksiądz opowiada o swych figlach z paniami [...], zbałamucił pijaną nastolatkę, po-

²¹ *Gibbon* to ‘papieros z marihuany’. Zob. P. Fliciński, S. Wójtowicz, op. cit., s. 57.

²² Cytat pochodzi z wywiadu przeprowadzonego z Wilkiem, dostępnego w internecie na stronie: <http://politolognarapie.pl/nienawisc-do-policji-i-wiara-w-boga/> [dostęp: 30.05.2017].

²³ Cytat pochodzi z utworu „Jestem normalny” zespołu WWO.

²⁴ Cytaty pochodzą z utworów: „Gównu o mnie wiesz” (Karramba), „Co Cię boli?!” (Peja).

sunął kilka razy”; „Przyjdź do kościoła, opowiedz o problemach, ksiądz Cię oleje i nie da Ci z nieba, nie da Ci nawet pierdolonej szklanki wody”; „Kościół buduje świątynię za świątynią, zamiast ratować biedne dzieci”²⁵.

Dominująca w języku hip-hopowców krytyka jest jednym z wykładników agresji językowej, za pomocą której nadawca w bezpośredni sposób wyraża swoje niezadowolenie²⁶, poza tym krytykę tę wzmacniają wulgaryzmy i słownictwo potoczne głównie z rejestru nacechowanego. Z obrazu zawartego w tekstach wynika, że politycy, stróże prawa, dziennikarze oraz duchowni są wrogami społeczeństwa.

Szczególną wartość ekspresywną przejawia słownictwo nazywające polityków, policjantów i duchownych. Według przekonań subkultury hip-hopowej politycy to: złodzieje, gnoje, chamy, pajace na kacu, przygłupy, zera, premier to szkodnik, prezydent to marionetka wyborcza, policjanci to: gliniarze, smerfy, psy, skurwysyny, kurwy w mundurze, jebani mundurowi, jebani pederasci, pedały, pały, tępe pały, banda kejtrów, policyjna kiła, a duchowni to: pijacy, pedały, seksualni zbrojeńcy, barany.

Przytoczone nazwy są prześmiewcze, pogardliwe, wulgarne, ujemnie nacechowane. Używane jest także słownictwo skatologiczne poniżające. Stosowane przez hip-hopowców określenia budują negatywny wizerunek polityków, policjantów i duchownych, są wyrazem pogardy, braku szacunku, ich celem jest obrażanie, znieważanie i wyrażanie nienawiści. Członkowie subkultury hip-hopowej deprecjonują w ten sposób opisywane osoby.

Hip-hopowcy wprost mówią, że nigdy nie podporządkują się żadnemu systemowi politycznemu, czego dowodem są kolejne cytaty: „Pierdole każdy organ władzy”; „Jebać system i władzę, co nami chcą sterować”; „Pierdolić władze to nasze przesłanie”; „(Ja) nie słyszę jak oni, nie widzę jak oni, nie mówię jak oni, nie myślę jak oni”; „W tym bałaganie znajdź dobre nawyki, a są”; „Nie musisz być jednym z nich”; „Kochana Polsko [...], niech każde polityczne kłamstwo zginie, Ty dasz mi siłę, bym był dla wrogów skurwysynem, to o Twoje imię walka, bez tchu zaparcia”. W niektórych wypowiedziach pojawia się bezpośredni zwrot do adresata, co oznacza, że członkowie subkultury hip-hopowej namawiają odbiorców, by również traktowali polityków jak wrogów narodu. Paradoksalnie ma to być swoisty przejaw pa-

²⁵ Cytat pochodzi z wywiadu przeprowadzonego z Peją, dostępnego w internecie na stronie: http://www.pejaslumsattack.pl/index.php?go=wywiad_peja [dostęp: 30.05.2017].

²⁶ Maria Peisert utworzyła typologię wykładników agresji językowej. Oprócz bezpośrednich form językowej agresji badaczka wyróżnia także agresywne zachowania językowe niejawne oraz implikowane formy agresji językowej. Zob. M. Peisert, *Formy i funkcje agresji werbalnej: próba typologii*, Wrocław 2004, s. 41–153.

triotyzmu. Hip-hopowcy wielokrotnie bowiem podkreślają, że są patriotami, o czym świadczą następujące cytaty: „Jestem z narodu, co słynie z narodowych zrywów, heroicznego do grobu”; „Dzisiaj patriotyzm to uczciwa, solidna praca dla Polski”²⁷; „Biorę, co los da, życie made in Polska, to jest moje miejsce, bo kocham to miejsce”. Jak widać, w wypowiedziach dominuje atencja i podziw. Członkowie opisywanej subkultury szanują Polskę, a Polaków podziwiają za odwagę i poświęcenie. Warto także dodać, że poprzez stosowanie takich wyrażeń, jak: „Kochana Polsko, o Twoje imię walka”; „Żeby Polska była Polską [...], nie wystarczy tylko pytać – co z tą Polską”²⁸, członkowie subkultury hip-hopowej namawiają, by wspólnie działać na rzecz kraju i walczyć o jego dobre imię.

Ucieczką i jednocześnie wyrazem sprzeciwu wobec systemu i panującego prawa stają się narkotyki. Wielu członków subkultury hip-hopowej wprost przyznaje, że zażywa tak zwane miękkie narkotyki. Potwierdzeniem są następujące słowa: „wszyscy razem jedziemy po zioło”; „od rana bania nabujana zielonym kruszczem”; „jointy, filis, fifa, bongo, moi ludzie jarają na okrągło”. Warto dodać, że raperzy w swoich utworach poniekąd namawiają do palenia marihuany: „Biorą nas za ćpunów, zwykłe oczernianie”; „Marihuana leczy głowy chore, prochy nie pod żadnym pozorem”; „Medyczna marihuana to nie jest narkotyk, który niszczy, przeciwnie, pomaga ludziom w chorobie” (przekonuje Piotr „Liroy” Marzec)²⁹. Członkowie subkultury hip-hopowej są przekonani, że „miękkie” narkotyki nie działają szkodliwie na organizm, a marihuana posiada właściwości lecznicze³⁰.

W języku tej subkultury występuje wiele określeń na narkotyki, takich jak: *zioło, zielony kruszec, lelek, joint, skręt, filis, fifa, bongo, afgan, anielski pył, bakens, bat, batat, baton, blant, cannabis, crak, dilpak, dragi* itd.³¹ Zauważamy, że słownictwo określające narkotyki obejmuje neologizmy, neosemantyzmy

²⁷ Cytat pochodzi z wywiadu przeprowadzonego z raperem Tadekiem, dostępnego w internecie na stronie: <http://wpolityce.pl/spoleczenstwo/214073-raper-tadek-patriotyzm-to-uczciwa-solidna-praca-dla-polski> [dostęp: 30.05.2017].

²⁸ Cytat nawiązuje do pieśni „Żeby Polska była Polską”, napisanej w 1979 roku. W latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku pieśń ta była uważana za wyraz walki z komunizmem. Można zauważyć, że utwór hip-hopowy jest wyrazem sprzeciwu wobec obecnego systemu politycznego.

²⁹ Wypowiedź jest dostępna w internecie na stronie: <http://polska.newsweek.pl/ku-kiz-15-liroy-chce-ustawy-o-stosowaniu-medycznej-marihuany,artykuly,378746,1.html> [dostęp 30.05.2017].

³⁰ J. Rychła, *Ucieczka, bunt, twórczość: subkultura hip-hopowa w poszukiwaniu autentycznego stylu życia*, Kraków 2005, s. 97–100.

³¹ Więcej określeń i ich wyjaśnienie znajduje się w: P. Fliciński, S. Wójtowicz, op. cit.

i zapożyczenia z języka angielskiego. Nadmiar jednostek leksykalnych odnoszących się do narkotyków oraz wyrażanie aprobaty dla ich zażywania jest kolejnym dowodem na ekspresywność języka subkultury hip-hopowej.

Warto również dodać, że zdaniem członków subkultury hip-hopowej „miękkie narkotyki” są darem od Boga. Hip-hopowcy negatywnie oceniają duchownych, inaczej natomiast wypowiadają się o Bogu. Jako przykład można przytoczyć następujące cytaty: „Nie raz krzyżowałem rękę, znam święte pismo”; „Czytam Biblię, bardzo cenię Stary Testament – Księgę Mądrości, Psalmy, Mądrości Syracha”³²; „Wierzę, że Bóg też jest w niebie”; „Wierzę w Ciebie Boże”; „Wierzę, że Bóg ma nas w opiece”; „Mary Jane zielona łodyżka i jej listki, Bóg ją tu posadził, aby dać odlot wszystkim”. Wielu członków subkultury wprost przyznaje, że wiara jest ważną częścią ich życia, ponieważ w Bogu pokładają nadzieję na lepszą przyszłość. W wypowiedziach na ten temat nie pojawiają się wulgaryzmy, brak także innych wykładników agresji językowej, dominuje natomiast atencja. Wiara jest jedną z niewielu sfer tabu w tej subkulturze³³.

Podobnie członkowie analizowanej grupy społecznej wypowiadają się na temat rodziny i przyjaciół: „Rodzina nie balast, to garaż kariery”; „Rodzina to mój sukces, to trwały fundament, który uratuje cię przed najgorszym, ochroni, gdy będziesz w potrzebie”³⁴; „Jeśli rapuję o rodzinie, to znaczy, że zajmuję się rodziną i to jest 100 proc.”³⁵; „Moi powiernicy prosto z Mazowsza stolicy, z tej najbliższej okolicy, ci ubodzy zawodnicy, z nimi zawarte przymierze, sojusz na mocy przyjaźni, to dla was ten kawałek w dowód łączącej przyjaźni, jeśli będziesz ich oczerniać, sam wystawiasz się na mukę”³⁶; „Kumple stary są wpisani w życiorys, są najlepszym lekarstwem, kiedy jesteś chory, to z nimi przeżywasz zamotane akcje, podniebne loty życiowe grawitacje, ostre libacje, wypadki na kobiety, browary na czas”³⁷. Z obrazu zawartego w tekstach wynika, że członkowie opisywanej subkultury nie obrażają sobie życia bez rodziny i przyjaciół.

³² Cytat pochodzi z wywiadu przeprowadzonego z Wilkiem, dostępnego w internecie na stronie: <http://politolognarapie.pl/nienawisc-do-policji-i-wiara-w-boga/> [dostęp: 30.05.2017].

³³ Pojawiają się utwory muzyczne i wypowiedzi, w których hip-hopowcy podkreślają, że są ateistami, nie są to jednak częste przypadki.

³⁴ Cytat pochodzi z wywiadu przeprowadzonego z Peją, dostępnego w internecie na stronie: <http://natemat.pl/122625,peja-szczerze-o-alkoholu-muzyce-i-mlodziezy-spolenczenstwo-jest-sponiewierane-z-mozgami-przepranymi-przez-politykow> [dostęp: 30.05.2017].

³⁵ Ibidem.

³⁶ *Muka* to ‘nieprzyjemna sytuacja’. Zob. P. Fliciński, S. Wójtowicz, op. cit., s. 108. Cytat pochodzi z utworu „Przyjaźń” (Jeden Osiem L).

³⁷ Cytat pochodzi z utworu „Vatos Locos Klan” (Karramba).

Podsumowanie

Subkultura hip-hopowa narodziła się w połowie lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku w amerykańskich dzielnicach zamieszkiwanych głównie przez Afroamerykanów. Jej powstanie było związane z pojawieniem się nowego gatunku muzycznego – rapu. Muzyka rap, nazywana również muzyką buntu, polegała przede wszystkim na szybkim i rytmicznym wypowiedaniu najczęściej rymowanego tekstu³⁸. Początkowo wykonawcami i odbiorcami rapu byli wyłącznie Afroamerykanie, którzy wykorzystywali ten gatunek muzyczny, by pokazać panujący w Stanach Zjednoczonych antagonizm na tle rasowo-klasowym. W tekstach piosenek wyrażano gniew, frustrację, podkreślano przynależność rasową i eksponowano własną tożsamość³⁹. Współcześnie twórczością hip-hopową zajmują się muzycy z całego świata, co dowodzi, że:

[...] hip-hop to zjawisko wielowymiarowe, głęboko osadzone w kulturze czarnych Amerykanów i z niej się wywodzące, które stopniowo, nie tracąc swych „czarnych” korzeni, zyskało status globalnej, uniwersalnej i zarazem znacznie zróżnicowanej formy subkulturowości, przekraczającej granice ras, pochodzenia klasowego, lokalnych kultur i systemów ekonomicznych⁴⁰.

Członkami subkultury hip-hopowej są najczęściej mężczyźni pochodzący z danej dzielnicy czy osiedla, którzy w zależności od preferowanej dziedziny aktywności twórczej zakładają zespoły, ekipy, składy bądź grupy rówieśnicze skupione wokół wspólnego miejsca zamieszkania. W celu wyrażenia przynależności do grupy subkultura hip-hopowa wykształciła swoisty styl ubioru, składający się z bluzy z kapturem, spodni typu baggy oraz czapki hip-hop. Styl ten ma podkreślać niesformalizowany, „luzacki” sposób zachowania i liberalne poglądy⁴¹.

Poprzez wskazywanie brutalności świata, zakładanie grup i budowanie własnego stylu ubioru

[...] subkultury kontestują, to znaczy atakują, negują, ośmieszają panujące powszechnie w danym społeczeństwie wzorce zachowań, zasady moralne, sposoby życia – bądź w imię bliżej nieokreślonych przemian w przyszłości, bądź rzekomo panujących niegdyś, a dziś zapomnianych ideałów (kontestacja konserwatywna). Właściwym celem kontestatora jest zwykle jednak nie tyle doprowadzenie do pożądanej społecznej przemiany (wtedy byłby wywrotowcem, rewolucjonistą), a zbudowanie małej, własnej

³⁸ M. Filipiak, op. cit., s. 86–87.

³⁹ B. Łukaszewski, op. cit., s. 73–74.

⁴⁰ W. Wrzesień, *Krótką historia młodzieżowej subkulturowości*, Warszawa 2013, s. 330.

⁴¹ B. Łukaszewski, op. cit., s. 76–77.

rzeczywistości, istniejącej „obok” całego świata, gdzie jego, kontrkulturowca zasady byłyby prawem powszechnym. Postawa buntownicza ma swe odbicie w „buntowniczym mówieniu” – chyba że subkultura zamierza przekonywać ludzi do swego programu, więc uważa, by ich nie zgorszyć swym językiem (skini polityczni, obrońcy praw zwierząt)⁴².

Osoby przynależące do omawianej subkultury wprost wyrażają swoje poglądy, oceniają otaczającą rzeczywistość, nakłaniają odbiorców do danego postępowania. Z przeprowadzonej analizy wynika, że hip-hopowcy stosują przede wszystkim słownictwo wulgarnie, potoczne, obraźliwe, negatywnie nacechowane w odniesieniu do tych elementów rzeczywistości, które nie wchodzi w skład wyznawanych przez nich wartości. Rodzina, przyjaciele, Bóg czy Polska przejawiają natomiast wysoką wartość i dlatego hip-hopowcy, wypowiadając się na ich temat, stosują głównie słownictwo pozytywnie nacechowane. Nie oznacza to jednak, że utwór muzyczny, w którym pojawia się wątek rodziny, nie zawiera słownictwa wulgarnego. Wręcz przeciwnie – niemal w każdym utworze hip-hopowym jest odniesienie do systemu politycznego, co sprawia, że tekst jest przesycony wulgaryzmami czy słownictwem brutalnym. Zabieg ten sprawia, że w umysłach odbiorców tworzy się obraz hip-hopowca jako osoby agresywnej, zbuntowanej.

Analiza utworów muzycznych oraz wypowiedzi potwierdza, że w języku subkultury hip-hopowej dominuje ekspresywność. Jest to charakterystyczne dla języka subkultur, ponieważ jak stwierdza Wojciech Kajtoch:

[...] subkultury posługują się raczej slangiem niż żargonem, język, którego używają, nie ma więc charakteru tajnego, jak np. grypserka. Można najwyżej mówić o pewnych elementach tajności. Tym bardziej nie jest ich język gwarą terytorialną, nie różni się więc od polszczyzny ogólnej ani systemem fonologicznym, ani fleksyjnym. Występują tylko różnice w słownictwie i pewne nawyki stylistyczne, swoiste zresztą dla całej, szeroko pojętej gwary młodzieżowej⁴³.

Elementy zawodowości i tajności języka subkultury hip-hopowej można zauważyć między innymi w nazwach gatunków muzycznych i nazwach narkotyków.

⁴² W. Kajtoch, *Rola języka w kształtowaniu poczucia tożsamości subkultur młodzieżowych*, [online] <http://wkajt.republika.pl/rola.htm> [dostęp: 21.07.2017].

⁴³ Ibidem.

THE EXPRESSIVENESS OF THE LANGUAGE OF THE HIP-HOP SUBCULTURE

ABSTRACT

In this article the author described the expressiveness of the language of the hip-hop subculture. Based on the theory of the sociolect, proposed by Stanisław Grabias, the author of the article showed that expressiveness characterizes the language of members of the hip-hop subculture. It will achieve this by exploring of the texts of the songs of the rappers, analysing of the interviews with the members of the hip-hop subculture and of the commentaries on the Internet of the members of the hip-hop subculture.

KEYWORDS

subculture, hip-hop subculture, language, expressiveness

BIBLIOGRAFIA

1. Filipiak M., *Od subkultury do kultury alternatywnej: wprowadzenie do subkultur młodzieżowych*, Warszawa 1999.
2. Fliciński P., Wójtowicz S., *Hip-hop słownik*, Warszawa 2008.
3. Golka M., *Socjologia kultury*, Warszawa 2008.
4. Grabias S., *O ekspresywności języka: ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin 1981.
5. Grabias S., *Środowiskowe i zawodowe odmiany języka – socjolekty*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, t. II, Wrocław 1993, s. 223–241.
6. Grabias S., *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1997.
7. Jawłowski A., *Ja – My – Oni. Szkic konstrukcji świata współczesnego w ramach polskiej subkultury hip-hopowej*, [w:] *Normalność i normalka. Próba zastosowania pojęcia normalności do badań młodzieży*, red. B. Fatyga, A. Tyszkiewicz, Warszawa 2001, s. 306–340.
8. Kajtoch W., *Rola języka w kształtowaniu poczucia tożsamości subkultur młodzieżowych*, [online] <http://wkajt.republika.pl/rola.htm> [dostęp: 21.07.2017].
9. Kołodziejek E., *Człowiek i świat w języku subkultur*, Szczecin 2015.
10. Lubaś W., *Polskie gadanie. Podstawowe cechy i funkcje potocznej odmiany polszczyzny*, Opole 2003.
11. Łukaszewski B., *Warszawski hip-hop w kontekście środowiska rodzinnego*, Toruń 2015.
12. Peisert M., *Formy i funkcje agresji werbalnej: próba typologii*, Wrocław 2004.
13. Piotrowski P., *Subkultury młodzieżowe: aspekty psychospołeczne*, Warszawa 2003.
14. Rychła J., *Ucieczka, bunt, twórczość: subkultura hip-hopowa w poszukiwaniu autentycznego stylu życia*, Kraków 2005.
15. Sołtysiak T., *Młodzież o podkulturach*, Bydgoszcz 1993.
16. Stępnik K., *Słownik tajemnych gwar przestępczych*, współ. Z. Podgórzec, Londyn 1993.
17. *That's the Joint! The Hip Hop Studies Reader*, eds. M. Forman, M. A. Neal, New York–London 2004.
18. Wilkoń A., *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice 2000.
19. Wrzesień W., *Krótką historia młodzieżowej subkulturowości*, Warszawa 2013.
20. Zgółkowa H., *Agresja na murze, czyli o tekstach graffiti*, [w:] *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław 2005, s. 243–250.